

Geografia eta Historia

GIZARTE ZIENTZIAK ARLOKO PROIEKTU KURRIKULARRA
(DERRIGORREZKO BIGARREN HEZKUNTZA. 3. MAILA)

ibaizabal

i.by2 proiektua

1. Sarrera

- 1.1. Derrigorrezko bigarren hezkuntzako proiektu kurrikularrari begirada
- 1.2. Gizarte Zientziak ikasgaiko proiektu kurrikularrari begirada
- 1.3. Oinarrizko gaitasunak eskuratzeko irakasgai honek egindako ekarpena

2. Material kurrikularraren egitura

- 2.1. Ikaslearen materiala
- 2.2. Irakaslearen materiala

3. Metodologia

4. Helburuak

- 4.1. Etapako helburuak
- 4.2. Ikasgai guztirako helburuak
- 4.3. Geografia eta Historia ikasgaiko helburuak

5. Gizarte Zientzietako hirugarren mailako helburuak: Geografia eta Historia

- 5.1. Edukien segida
- 5.2. Edukien gai multzoak
- 5.3. Unitateetako edukiak

6. Zehar lerroak

7. Aniztasunaren trataera

- 7.1. Curriculuma
- 7.2. Zenbait metodologia
- 7.3. Talde malguak
- 7.4. Curriculum egokitzapenak

8. Ebaluazio irizpideak

- 8.1. Arloko ebaluazio irizpide komunak
- 8.2. Geografiako ebaluazio irizpideak etapa osorako
- 8.3. Geografia eta Historia ikasgaiko ebaluazio irizpideak

I. GAI MULTZOA. Jarduera ekonomikoa eta eremu geografikoa

1. unitatea. Gizarteen jarduera ekonomikoa
2. unitatea. Nekazaritza eremua eta lehen sektoreko jarduerak
3. unitatea. Industria eremua eta bigarren sektoreko jarduerak
4. unitatea. Hirugarren sektoreko eremuak eta jarduerak
5. unitatea. Iberiar penintsulako dibertsitate fisikoa eta biztanleria
6. unitatea. Urbanizatzea eta hiriak, Iberiar penintsulan

II. GAI MULTZOA. Euskal Herriko ekonomia jarduerak

7. unitatea. Euskal Herriko lehen eta bigarren sektoreetako ekonomia jarduerak
8. unitatea. Euskal Herriko hirugarren sektoreko jarduerak

III. GAI MULTZOA. Antolamendu politikoa

9. unitatea. Gizarteen antolamendu politikoa
10. unitatea. Iberiar penintsulako administrazioa eta lurralde antolamendua
11. unitatea. Munduko geografia aniztasuna
12. unitatea. Munduko harremanak

1. SARRERA

1.1. Derrigorrezko bigarren hezkuntzako proiektu kurrikularrari begirada

Proiektu kurrikularra izaera tekniko profesionala duen dokumentua da, eta arlo bat lantzeko eta planifikatzeko erabiltzen da; horrela, irakasle taldeek —ezinbesteko elkarlan etengabearen bitartez— derrigorrezko curriculuma, ikastetxeko Hezkuntza Proiektua eta bertako ikasleen ezaugarriak oinarritzat harturik, proiektuaren nondik norakoak erabakiko dituzte, alegia, zer, noiz eta nola irakatsi eta ebaluatu.

Halaber, Proiektu kurrikularrak irekia eta malgua izan behar du; aukera eman behar die arlo bakoitzeko irakasleei ikastetxearen berariazko ezaugarrietara eta ikasleen behar pertsonaletara eta zehatzetara egokituko den heziketa eredua garatzeko.

“Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzaren aurretiazko ezarpenak iraundako urteetan eta pixkanakako ezarpen orokortuak iraundako lau urteetan, esperientziak Derrigorrezko Bigarren Hezkuntza erreformatzeko beharra agerian utzi du; gutxieneko irakaskuntzen diseinua jaso behar du, eta diseinu hori oinarritzakoa izango da nazio osoan, Autonomia Erkidegoetan barne”.

1.2. Gizarte Zientziak ikasgaiko proiektu kurrikularrari begirada

Hezkuntzaren funtzio sozializatzailea, hein handi batean, honako hauetan datza: batetik, ikasleei dagokien gizartearen berri ematean, bai iragan historikoaren eta gaur egungo antolakuntzari eta funtzionamenduari dagokiona, bai bizi diren lurraldeari dagokiona, baita hango arazoei dagokiena ere; eta, bestetik, herritar gisa beren betebeharre aurre egiten eta dituzten eskubideez balia ditzaten prestakuntza ematean, partaidetza, tolerantzia eta elkartasunezko jarrerak bultzatuta.

Horrenbestez, Gizarte Zientziak, Geografia eta Historia irakasgaiaren irakaskuntzaren helburua zera da: ikasleek dagokien munduaren errealitatea hobeto ezagutzeko beharrezkoak diren ezaguerak, trebetasunak eta jarrerak ikastea, alderdi fisikoak, sozialak zein kulturalak barne hartzen direla, baita iraganeko eta gaur egungo esperientzia kolektiboak ere, eta gizartean dagoen bizimoduaren espazioa ere kontuan hartuta; eta, horrezaz gain, Euskal Herriko, Espainiako eta Europako nortasun historikoa eta kulturala osatzen duten berariazko ezaugarrien berri ematea. Hala, irakaskai honek elementu esanguratsuak ematen ditu ingurune alderdi fisikoak ondo ezagutzen dituzten herritarrak trebatzeko; herritar horiek arduratsuak eta solidarioak izan beharko dute, eta gaur egungo gizarteetako aniztasun soziala eta kulturala aintzat hartu beharko dituzte, bereziki gaur egungo euskal gizartekoa; bestalde, naturarekiko, beren

buruarekiko eta besteekiko harreman berrien bila dabilzan herritarrak prestatzeko elementuak ere ematen ditu.

Beste alde batetik, Gizarte Zientziak, Geografia eta Historia irakasgairako curriculum proposamen honek lagungarri izan nahi du ikaskuntzaren arloetako oinarrizko gaitasunak modu eraginkorrez gara daitezen. Zehatzago esanda, helburua ikasleei beren burua hobeto ulertzen laguntzea da, pertsona bakarrak balira bezala, baina gizartean beste batzuekin batera bizi dira, eta haiekin taldetan antolatu behar dute, helburu edo maila guztietan (familia, eskola, bizilagunak, udalerrria, nazioa, etab.). Talde horiek hobeto ezagutzen laguntzea da helburua, eta, halaber, talde horietan modu aktiboan parte hartzen laguntzea. Talde horiek interaktiboak dira; denboraren poderioz berrantolatu dira eta hainbat jatorritako bizikidetzak gatazkak eta tentsioak izan dituzte eta izaten ari dira. Nahitaezkoa da gatazka horiei bake eta demokrazia prozesuen bidez aurre egitea.

Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzan, Gizarte Zientziak, Geografia eta Historia irakasgaiak ezaguera, trebetasun eta jarrera horietan sakontzea du helburu, aurreko etapan ikasleek ikasitakoa abiapuntu hartuta. Izan ere, Lehen Hezkuntzan, natura, gizarte eta kultura ingurunearen arloko ezaguerak barneratzeko, modu globalean eta ikasleen esperientzien bidez hurbiltzen ziren errealitatera, alderdi indibidualak, subjektiboak eta norberaren bizipenak azpimarratzen zirela. Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzan, gizartearen ezagueran sakondu egiten da, gizartearen errealitaterako hurbilketa analitikoagoa proposatzen baitu: kontzeptuak dibertsifikatu egiten dira; ezaguera zientifikoekin zerikusia duten prozedurak konplexuagoak dira; espazio-denborak hainbat eskalatan aztertzen dira, eta jarrerak eta balioak sendotzen hasten dira.

Horri esker, irakasgai honen diziplina ikuspegia sendotu egiten da, eta Geografia eta Historia hartzen dira oinarrizko erreferentziatzat. Bi diziplina horiek gizarte arloaren ardatzak dira, gizakiaren eta gizartearen errealitatea ikuspegi globala eta integratzailea kontuan hartuta hartzen baitute aintzat; eta, gainera, gertaera sozialak egituratzeko ahalmen handiagoa ematen dute, eta beste diziplina batzuetako elementu komunak eta jakintzak ematen dituzte, berez diziplina anitzekoak baitira. Historiak ezaguerak eta metodoak eman behar dizkie ikasleei, gizartearen bilakaera denboraren joanean nolakoa izan den uler dezaten; eta Geografiak, berriz, espazioaren dimentsioa hartu behar du kontuan. Dena dela, gaur egungo gizakiaren eta gizartearen errealitatea ulertzeko, nahitaezkoa da Gizarte Zientziaren arloa osatzen duten diziplinak ere kontuan hartzea, eta horiek errealitate hori aztertzeko hainbat ikuspegi ematen dituzte. Esate baterako, Ekonomia, Soziologia, Artearen Historia eta Ekologia irakasgaiak dira, eta errealitate hori ulertzeko osagarriak dira.

Hortaz, batetik, irakasgaiak gizarteen espazio dimentsioari eta lurralde osaerari buruzko oinarrizko ideiak ematen ditu, tokikoak zein mundukoak; horrezaz gain, gizarteek ingurune fisikoarekin duten elkarrekintza printzipioen berri ematen die ikasleei, eta, horri esker, emakumezkoek eta gizonezkoek espazioan nola jokatzeko duten eta ingurunearen potentzialtasunak eta mugak balioesteko gai izango dira. Lagungarria da, halaber, ikasleek honako hauen berri sakonago izan dezaten: gizarteen espazio antolakuntza, haien demografia, ekonomia edo giza dimentsioak, gizakiaren esku hartzeko moduak eta horiek eragin ditzaketen inpaktuak.

Bestalde, gizarte gertaerak eta fenomenoak dagokien testuinguruan ulertzeak eta gizartean izandako aldaketa historikoen prozesuak aztertzeak zentzua dute gaur egungo gizartearen ezaugarri eta arazo nagusiak balioesteko, ulertzeko eta epaitzeko. Ikuspegi hori kontuan hartuta, komenigarria da ikasleei behar adinako ezaguera globala ematea, denboraren joanean gizakiak gaur egungo errealitatea nola eratu duen interpretatzeko, eta denbora historikoa ulertzeko esparru orokorra izan dezaten.

Irakasgai honek ekarpen garrantzitsuak egin diezazkioke hezkuntza gaitasunetako zenbait arlori; batik bat, esate baterako, honako gaitasun hauekin zerikusia dutenei: gizarte eta giza gaitasuna, kultura zientifikoaren eta teknologikoaren eta osasunaren kulturaren gaitasuna, hizkuntza gaitasuna, informazioa tratatzeko gaitasuna eta gaitasun digitala, kulturaren eta artearen gaitasuna eta ikasten ikasteko gaitasuna. Ahaztu gabe matematika gaitasuna eta norbanakoaren autonomia eta ekimenarekin zerikusia duen gaitasuna.

Edukiak eta ebaluazio irizpideak mailaka antolatzen dira, eta irizpide guztiek balioespenerako zenbait adierazle dituzte. Argiago azaltzeko asmoz, edukiak multzoka antolatzen dira, eta haien alderdi zehatzak, berriz, epigrafetan.

Eduki komunak izeneko hasierako multzoan geografiako eta historiako oinarrizko alderdien irakaskuntza erantsi da maila guztietan; prozedurak orokorrak dira, edo, hala dagokionean, jarrerari buruzkoak. Curriculumean hasierako multzoa eranstearren helburua eduki horiek azpimarratzea da, eta gainerako guztiak esparru horren barruan garatu beharrekotzat hartzen dira. Bestalde, denboraren joanean gizarteak nolakoak izan diren ikasteko, kronologia-irizpidea hartu da kontuan etapa guztian.

Lehen mailan, inguruneen edo naturaren esparruak lantzen dira, elementuen arteko elkarrekintzaren ingurukoak zein lurraldea egituratzean giza taldeekin izandako harremanen ingurukoak; halaber, munduaren eremuari espazio erreferentzia egiten zaio,

eta, bereziki azpimarratu dira euskal, espainiar eta europar eremuak. Biodibertsitatea zaintzen laguntzeko, biodibertsitateari buruzko balioespena eta harekiko kontzientzia izatea eduki horiekin guztiekin zerikusia duten jarrerak dira, eta 2. gai multzoan lantzen dira, Lurra eta ingurune naturalak.

Maila horretan, gizarte historikoen bilakaera lantzen da, hastapenetatik Erdi Arora arte. Esparru horren barruan, gizarteen bilakaera ahalik eta nabarmenen erakusten duten alderdiak azpimarratzen dira, baita, denboraren ikuspegia abiapuntutzat hartuta, gaur egungo gizarteak nola eratzen diren ikusarazten duten alderdi esanguratsuenak ere. Mundua eremutzat hartuta, eta, bereziki, Europa, gure herrialdeko Historiaren ezaugarriak erantsi dira. 3. gai multzoak honako eduki hauek biltzen ditu: historiaurreko gizarteak, lehendabiziko zibilizazioak eta Antzinaroa.

Bigarren mailan, honako hauek lantzen dira: biztanleria, demografiaren gorabeherak eta joerak eta horien ondorioak; gaur egungo gizartearen ezaugarriak, bereziki euskal, espainiar eta europar gizarteetakoak, eta horien egituren eta aniztasunaren berri ematen da; horrezaz gain, hirietako bizimoduak eta hiri espazioen ezaugarriak ere lantzen dira (2. gai multzoa: Biztanleria eta gizartea). Horrekin batera, bilakaera historikoa aztertzen jarraitzen da, Erdi Aroko gizarteekin hasi eta Estatu modernoa eratu arte. 3. gai multzoan, industriaurreko gizarteak izenekoan, garrantzi handia ematen zaie garai hartako Iberiar Penintsulari, Erdi Aroko penintsulako lurraldearen aniztasunari, Monarkia Hispaniarrari eta Amerikako kolonizazioari, baita historia epe horietako Euskal Herriaren egoerari ere.

Hirugarren eta laugarren mailan, espezializazioa handiagoa da, eta gaur egungo munduaren azterketa da elementu komuna; hainbat ikuspegi osagarritatik lantzen da.

Horrenbestez, hirugarren mailan, ekonomia jarduerak eta horiek eragiten dituzten espazioak eta paisaiak abiapuntutzat hartuta, antolaketa politikoa eta eremu geopolitiko eta ekonomiko handien geografia espazioa aztertzen da, baita gaur egungo mundu interdependente honen aldaketak eta arazoak ere; giza garapenean dauden desberdintasunak azpimarratzen dira bereziki. 2., 3., 4. eta 5. gai multzoek biltzen dituzte eduki horiek. Hau da, ekonomia jarduera eta geografia espazioa; ekonomia jarduerak Euskal Herrian eta horien eragina ingurumenean; antolaketa politikoa eta geografia espazioa; eta gaur egungo munduaren aldaketak eta desorekak, hurrenez hurren.

Laugarren mailan, gaur egungo gizartearen bilakaera eta ezaugarriak lantzen dira. Gaur egungo gizartearen oinarri historikoen azterketak honako hauek biltzen ditu: XVIII.

mendeaz geroztik XX. mendearen erdira arte izandako aldaketa ekonomikoak, politikoak eta sozialak, gaur egungo munduaren egitura politikoa eta ekonomikoa, integrazio prozesuak, aldaketa sozialak, artearen joera berriak, botere zentroak eta tentsioguneak. Esparru horretan, bereziki azpimarratzen da Espainian Estatu demokratikoa nola eratu zen, Euskal Herrian nola gauzatu zen, eta Europako Batasunean duen partaidetza. Eduki horiek 2. gai multzoari —Egungo gizartearen oinarri historikoak—, 3. gai multzoari —Mundua gaur egun— eta 4. gai multzoari —Arte-hizkuntzak— dagozkie.

Irakasgai honen helburuak eta edukiak hautatzean, etapa honetako hiritartasunerako eta giza eskubideetarako hezkuntza eta portaera etikorako eta hiritarrerako hezkuntza irakasgaiak hartu dira kontuan, gizartearekin zerikusia duena osatzen baitute. Lotura duten alderdiak aukeratzekoan, kontuan hartu da irakasgaiarekin lotutako ikuspegi espezifikoak izatea edota ikuspegi osagarria izatea. Bestalde, irakasgaia lantzeko, etapa honen izaera bikoitza ere kontuan hartu da: azkena eta propedeutikoa.

Ikasleen adimenaren garapena dela-eta —pentsaera konkretutik formalera— bigarren hezkuntzan irakasgai hau irakastea eta ikastea errazagoa bada ere, diziplina konplexuak dira, eta ikasleek zailtasunak izaten dituzte espazioaren eta denboraren nozioak ulertzeko, giza eta gizarte gertaerak azaltzean sortzen diren arazo ugari eta intentziorakoak ulertzeko edo hainbeste informazio jasotzeko. Horregatik, beraz, nahitaezkoa da maila guztietan lan jarraitua egitea, etapa guztian pixkanaka-pixkanaka nozio horiek guztiak barneratzeko. Irakasgaia ikasgelan lantzerakoan, halaber, ikasleen aniztasunera egokitu behar da, curriculum materialak erabilita, indartzeko edo osatzeko lanak eginda, beste bitarteko batzuk erabilita (idatziak, ikus-entzunezkoak, grafikoak...), ikasleen motibazioa kontuan hartuta, azalpen eta ikerketa estrategiak txandakatuta, pedagogia teknikak erabilita (esaterako, taldekako lanak).

Informazioa modu egokian erabiltzearekin zerikusia duten teknikak eman behar zaizkie ezagutzera, behaketaren edo dokumentazioaren bitartez; informazioa nola erabili, antolatu, grafikoki nola eman edo nola hedatu; halaber, diziplina bakoitzaren berezko prozedurak eta teknikak barneratzeko lagungarriak diren lanak egin behar dira. Izan ere, horrekin guztiarekin lortu behar da ikasleek jasotzen dituzten ezaguerak itxiak izan ez daitezen, eta irakasgai hau abiapuntu dela gaitasuna izan dezaten etorkizunean pixkanaka eta modu autonomoan beren kabuz ikasteko.

Ez dugu ahaztu behar, halaber, gertuen duten beren errealitatea ere ezagutu behar dutela ikasleek, eta errealitate hori oinarri izango dutela urrutiago dauden errealitatea ulertzeko, urrutiko errealitate horren partaide aktibo eta kide ere baitira. Alde horretatik,

Europar, aldaketa garrantzitsuak gertatzen ari dira; bateratze prozesua garrantzi handiko proiektua da, eta etorkizun zabala du, eta, hein handi batean, gaur egun ikasgeletan ditugun ikasleen belaunaldiak zeresan ikaragarria izango du proiektu horretan. Horrenbestez, berebiziko garrantzia du ikasleak bateratze prozesuaren ezaugarrien jakitun izatea: jatorria, oinarri ideologikoak, erakundeak, funtzionamendua, etab., baita pixkanaka eratzen ari den antolaketa politikoaren eta sozialaren abantailak eta desabantailak zein izan daitezkeen ere.

1.3. Oinarrizko gaitasunak eskuratzeko irakasgai honek egindako ekarpena

Gizarte Zientziak, Geografia eta Historia irakasgaiak, bere izaera integratzaileari esker, oinarrizko gaitasunez jabetzen laguntzen du.

Gizarterako eta herritartasunerako gaitasunak zerikusi zuzena du irakasgai honekin. Esan daiteke curriculumak oso-osorik laguntzen duela gaitasun horretaz jabetzen; izan ere, errealitate sozial, gaur egungo eta historikoa ulertzea da ikaskuntzaren helburua. Baina ikasleek hori benetan lortuko dute, baldin eta gizartearen bilakaerari eta antolaketari, eta haien lorpenei eta arazoei buruz ikasitakoak gizartean egoki moldatzeko balio badie. Jakina, gaur egungo gizartearen ezaugarriak ulertzen, aniztasuna ulertzen eta gure gizartearen elementu eta interes komunak ulertzen laguntzen dute, eta, ondorioz, elkarbizitza errazten duten sentimendu komunak sortzen ere laguntzen dute.

Horrenbestez, honako hau da irakasgai honetan egin beharreko eginkizun garrantzitsua: ikasleei euskal gizarte askotarikoan integratzen laguntzea; integratze prozesua kritikoa eta eraikitzailea izango da, iragan luzea eta konplexua kontuan hartuta aurreko bezain konplexua den orainaldian gauzatu baita. Gizartean, Mendebaldeko beste edozein gizartetan bezala, badaude tentsioak eta arazoak, baina, horiez gain, biztanleen artean, badaude nortasun eta kidetasun sentimendu ugari. Errealitate hori ohikoa da gaur egungo Europar, garai bateko estatu nazioek eragindako administrazioaren banaketa ez baitator beti bat biztanleen berezko hizkuntza, kultura edo nortasun kolektiboen mugekin. Testuinguru horretan, Gizarte Zientziak, Geografia eta Historia irakasgaiak lagungarri izan behar du arazoei modu baketsuan eta demokratikoki aurre egingo dieten herritarrak prestatzeko, betiere nork bere nortasunari eusten diola eta gainerakoena errespetatzen duela.

Trebetasun sozialak barneratzen ere laguntzen du irakasgaiak. Alde batetik, iraganeko edo gaur egungo giza jarduerak ulertzeko, ikasleek gai izan behar dute jarduera horiek gertaera garaia kontuan hartuta ikusteko, eta, hala, gainera, beste baten lekuan, lepoan, jartzeko gaitasuna izango dute, enpatia, alegia. Bestalde, trebetasun sozialak izango

dituzte baldin eta arazoei aurre egiteko elkarriketa eta balioespena nahitaezko bideak direla ulertzen badute, edo beren iritziekin bat ez datozen bestelako iritziak dituzten pertsonak errespetatzen badituzte; gainera, elkarlana edo eztabaidak egitea proposatuta, balio horiek aplikatzea aurreikusten da, lan mota horietan nor bere ideiak adieraz baititzake eta besteenak entzuten eta errespetatzen baitira. Hainbat errealitate sozial, gaur egungoak edo historikoak, ezagutzeak edo beste kulturek egindako ekarpenei balioa emateak trebetasun sozialak garatzen laguntzen du, nahiz eta zeharka lagundu. Gizarte Zientziak, Geografia eta Historia irakasgaia hori guztia posible izan dadin beharrezkoak diren jarrerak sortzeko ere baliagarria da. Berezkoa du zientzia bereziaren izaera, ez da gai ziurtasun erabatekoak sortzeko, baina, era berean, interpretazio hobek eta zehatzagoak bilatzea eskatzen du; horrek, halaber, funtsezko bi jarrera lantzen laguntzen du bizikidetzarako eta arazoei aurre egiteko: erlatibismoa kontuan hartzea eta ñabardurak zehaztea eta horiek lantzea.

Gizarte Zientziek ekarpen garrantzitsuak ere egin ditzakete, besteekiko harremanak kontuan hartuta pertsona bakoitzak bere burua bakar eta errepikaezin eraiki dezan. Gizabanako bakoitzak besteekin izandako harremanen bidez eratzen ditu bere nortasuna, izaera eta portaera; batetik, hainbat talderen partaide da, eta horien eraginak eta horien kultura erreferentzia espezifikokoak ditu abiapuntu; eta, bestetik, kulturen artean gero eta ugariagoak diren elkarreaginak ere ditu abiapuntu, bai lurralde bakoitzean izaten direnak —gero eta ugariagoak eta konplexuagoak—, bai gero eta globalagoa eta interaktiboagoa den gizarte batetik eratorritako fluxu anitzek osatzen dituztenak; gizarte horretan, funtzio garrantzitsua dute komunikabideek.

Zientzia, teknologia eta osasun kulturarako gaitasuna barneratzeko ere ekarpena garrantzitsua da. Gaitasun horrek, besteak beste, honako alderdi hauek biltzen ditu: giza jardueraren espazio fisikoaren pertzepzioa eta ezagutza, eremu handiena zein hurbileko eremuarena, baita bi eremu moten artean sortzen diren elkarrekintzak ere. Giza jardueraren espazioaren pertzepzio zuzena zein zeharkakoa da Geografiaren zereginaren ardatz nagusietako bat: gertaera sozialen eta ikaslearen bizitzaren beraren espazioa ulertaraztea; hau da, espazioaren dimentsioa ulertaraztea. Gaitasun hori landuko da, eduki geografikoak ikasteak dimentsio horretan eragina duela bermatzen bada; horretarako, berebiziko garrantzia dute espazioak eta paisaiak —benetakoak zein irudien bidez adierazitakoak— orientatzeko, kokatzeko, erreparatzeko eta interpretatzeko prozesuek.

Gizakiaren eta ingurunearen arteko elkarrekintza eta horrek eragiten duen lurralde antolakuntzaren berri izatea ere ekarpen garrantzitsua da. Irakasgaiak berak aukera ugari ematen ditu gizakiak espazioa eta haren baliabideak nola erabiltzen dituen aztertzeko;

eragiten dituen kalteak aztertzeo bakarrik ez, baita bi horiek (espazioa eta baliabideak) modu arduratsuan erabilia ingurumena babestea eta zaintzea ziurtatzen dituzten ekintzak aztertzeo ere.

Giza eta arte kulturarako gaitasunari ere ekarpenak egiten dizkio; zerikusia du, batez ere, artearen adierazpenak ezagutaraztearekin eta haiek balioestearekin. Ekarpen hori gauzatzeko, batetik, arte lan garrantzitsuak aukeratu behar dira — estiloen edo artisten ezaugarriengatik esanguratsuak direlako, edo kultura ondarea osatzen dutelako—, eta, bestetik, funtsezko osagai teknikoiei erreparatzeko eta horiek ulertzeko baliabideak eman behar zaizkie ikasleei, gero artelanak aztertu ahal izan ditzaten. Planteamendu hori oinarritzat hartuta, artelanei merezi duten balioa ematen irakasten da; pertzepziorako eta sensibilizaziorako trebetasunak eskuratzen dira; artelanez gu hunkitzeko gaitasuna sortzen da, eta, gainera, kultura ondarea balioesten, errespetatzen eta hura zaintzeko interesa sortzen laguntzen du.

Informazioa tratatzeko eta teknologia digitala erabiltzeko gaitasunari ere egiten dio ekarpenik; fenomeno sozialak eta historikoak ulertzeko informazioa aurkitzearekin eta hura ulertzearekin zerikusia duten trebetasunekin lotuta dago ekarpen hori; irakasgaia ikasteko nahitaezko elementua da informazioa, neurri handi batean. Bereziki, errealitateari zuzenean eta zeharka erreparatetik sortzen den informazioa bilatzen, lortzen eta tratatzen laguntzen du, baita informazioaren iturria idatzia (batez ere, testu motak eta informazio iturriak irakurtzeko gaitasuna), grafikoa eta ikus-entzunezkoa denean ere, eta erabiltzen den euskarria bai papera bai informazioaren eta komunikazioaren teknologien bidez lortutakoa izan daiteke. Honako hauek dira gaitasun hori eskuratzeak dakartzan funtsezko ekarpenetako batzuk: objektibotasunaren eta egokitasunaren irizpideen arabera lortzen den informazioa aukeratzeko irizpideak ezartzea, garrantzitsuak eta hain garrantzitsuak ez diren alderdiak bereiztea, informazio iturriak ezagutzea eta horiek alderatzea, eta informazioa modu kritikoan barneratzea edo aztertzea.

Hitzik gabeko hizkuntza, bestalde, askotan erabiltzen da errealitatea ulertzeko, eta oso lagungarria da ikonoen, ikurren eta irudien bidezko hizkuntzak ezagutzeko eta interpretatzeko. Bereziki, eta besteak beste, honako hauen kasua da: kartografiaren, irudiaren, estatistika koadroen, diagramen hizkuntza.

Irakasgai honetan informazioak duen garrantzia dela-eta, gaitasun horren eta hizkuntza komunikazioaren gaitasunaren arteko harremanak bitxiak dira. Irakurtzea eta idaztea bi ekintza dira, eta informazioa bilatzen, biltzen eta prozesatzen laguntzen dute, eta eremuan erabiltzen diren testu motak ulertzeko, osatzeko eta erabiltzeko ere

ezinbestekoak dira. Horregatik guztiagatik, irakasgaiak hainbat diskurtso mota erabiltzeko trebetasunak lortzen laguntzen du, batez ere, deskripzioa, narrazioa, hitzaldia eta argudioa erabiltzeko; hiztegia aberasten ere laguntzen du, eta, kontzeptu horiek arlo jakin bati badagozkio ere, ikaslearen ohiko hizkuntzaren zati izan behar lukete, edo irakasgaia bera ikasteko balio funtzionala duten kontzeptuak ulertzeko balio behar lukete.

Baina, horrezaz gain, nabarmena da Gizarte Zientziak, Geografia eta Historia irakasgaiak gaitasun horrekin duen zerikusia; izan ere, lagungarria da, besteak beste, elkarrizketan jarduteko, epai kritikoa eta etikoa osatzeko, ideiak sortzeko, ezaguera egituratzeko, diskurtsoari, ekintzei eta eginkizunei koherentzia eta kohesioa emateko. Gainera, bi ekintza horiek, komunikatzeak eta hitz egiteak, besteekiko eta inguruan ditugunekiko loturak eta harreman eraikitzaileak izateko trebetasunak izatea eskatzen dute; bestalde, beste kultura batzuk ezagutzeko aukera ematen dute, eta, horiek, ezagutu ahala, errespetatzen eta hartzen dira aintzat. Beraz, hizkuntza komunikazioaren gaitasuna beharrezkoa da bizikidetzarako eta arazoei aurre egiteko ahalmen eraginkorrerako, eta, era berean, berdintasunerako eta estereotipoak eta adierazpen sexistak, etnizistak... ezabatzeko tresna ere izan daiteke.

Matematikarako gaitasuna lortzeko ere lagungarria da. Errealitatearen alderdi kuantitatiboak eta espazio-alderdiak ezagutzea lagungarria da gaitasuna lortzeko, baldin eta irakasgaiak honako hauek biltzen baditu: eragiketa errazak, magnitudeak, ehunekoak eta proportzioak, oinarriko estatistika nozioak, zenbakizko eta grafikoazko eskalak, erreferentzia sistemak edo forma geometrikoen ezaugarriak, eta, halaber, neurrien irizpideak, informazioen kodifikazio numerikoa eta haren irudi grafikoa. Lanabes horiek guztiak errealitate soziala deskribatzeko eta aztertzeko erabilia, ikasleek ikusiko dute horiek aplikatzeko egoera asko daudela, eta, ondorioz, matematikarako gaitasunean ikasitakoa funtzionalago bihurtzen da.

Ikasten ikasteko gaitasuna, bestalde, ikastea erraztuko duten lanabesak edukitzean datza, eta, horri esker, orobat, arazoen ikuspegi estrategikoa lortuko da, eta gerta daitezkeen aldaketak aurreikusten eta horietara modu positiboan egokitzen ikasiko da. Izan ere, etengabe aldatzen ari den gizarte honetan, herritar gisa bete-betean bizitzeko, edozein herritarrek ikas ditzakeen gizarte edukiak ikaragarri zabalak eta konplexuak dira. Beraz, irakasgai honetarako curriculumaren proposamena gauzatzeko, zenbait eduki hautatu behar dira, eta testuingurura egokitu; ondorioz, ez dira gizarte eduki guztiak agortuko, ezta testuinguru guztiak ere. Horregatik da garrantzitsua ikaste autonomoak gauzatzeko oinarriko gaitasunak garatzea, zeren eta ikaste autonomoaren bitartez gauza gehiago jakitea, aurretik ikasitakoak berrikustea eta azaleratzen ari diren

gizarte eta kultura testuinguruetara egokitzea lortuko baitute. Horretarako, irakasgaiak zenbait arrazoibide mota aplikatzeko ematen dituen aukerak hartu behar dira abiapuntutzat. Batetik, datuen azterketatik abiatutako arrazoibide induktiboa, gizarteko gertaeren eta gizarteko egoeren interpretazioak osatzeko; eta, bestetik, arrazoibide hipotetikoa eta deduktiboa, horren bidez beste berri batzuetarako arrazoi anitzeko lehen azalpen hurbilketak osatzeko. Hori gutxi balitz bezala, gizartearen errealitateak eta ideologiak, baita korrante zientifikoak ere —joerak eta aurreiritziak barne— hainbat ikuspegitatik lantzea posible denez, lan serioa nahitaezkoa da pentsamendu erlatiboa lantzeko eta herritar bakoitzaren gizarte errealitateetan oinarrituta nork bere iritzia osatzeko gaitasuna lantzeko. Informazio iturriei eta horien erabilerari buruzko ezaguerak ere ematen ditu, zenbait bitarteko erabilita, lortutako informazioa bilduz eta sailkatuz, baldin eta informazio horren azterketa egiten bada. Ekarpena bestelakoa ere izan daiteke, pentsatzeko, informazioa antolatzeko, gogoan hartzeko eta berreskuratzekeo estrategiak sortzen laguntzen duenean; esaterako, laburpenak, eskemak edo kontzeptuen mapak.

Irakasgaia **norberaren autonomiarako eta ekimenerako gaitasunerako** lagungarria izateko, nahitaezkoa da plangintzetarako eta horiek gauzatzeko ekimenak bultzatzea, baita erabakiak hartzeko prozesuak bultzatzea ere; erabakiak hartzeko egoerak nabarmenago geratzen dira eztabaidetan eta bakarka edo taldeka egiten diren lanetan; izan ere, zenbait ekimen biltzen dituzte: ideiak sortu, aztertu, plangintza egin, ekin, egindakoa berrikusi, aurreikusitako helburuak eta lortutakoak alderatu eta ondorioak atera. Bestalde, irakasgaien ikasitakoak egiteko eta ekiteko lanabes gisa erabiltzeko balio behar du; hau da, gizarteak nola funtzionatzen duen eta hura nola dagoen antolatuta jakinda eta kritikoki aztertuta, aldeztu aurretik hobeak diruditen alternatibak irudikatzekeo balio behar du, horien arabera jokatzeko. Horrenbestez, bakoitza zenbait talderen partaidea denez eta zenbait erreferentzia talde dituen, talde horien prozesu historikoak aztertzea baliagarria da erabakiak hartzen laguntzeko. Erakundeak ezagutuz gero (horiek nola funtzionatzen eta antolatzen diren eta zein eskumen dituzten), hobeto jokatu da hiritar gisa. Mikroekonomiari eta makroekonomiari buruzko zenbait oinarritzko nozio jakiteak, halaber, familia ekonomiaren arloan erabakiak hartzen laguntzen du, baita gizarte bizitzan irizpide hobeak izanda parte hartzen ere. Beraz, azken finean, gizarte nola antolatzen den eta nola funtzionatzen duen hobeto ulertzeak taldeetan aktiboki eta modu sortzailean parte hartze laguntzen du. Eta, era berean, lan arloko etorkizunerako aukerak ikusten laguntzen die ikasleei: politikaren arloan, zuzenbidearen arloan, administrazioan, mota guztietako gizarte zerbitzuetan, etab.

2. MATERIAL KURRIKULARRAREN EGITURA

2.1. Ikaslearen materiala

Ikaslearen liburua hiru gai multzotan dago banatuta. Lehenengo gai multzoak sei unitate didaktiko ditu; bigarrenak, bi unitate didaktiko; eta hirugarrenak, lau unitate didaktiko. Lehenengo gai multzoan, Lur planetako jarduera ekonomikoa eta bertako eremu geografikoak aztertzen dira; bigarren gai multzoan, Euskal Herriko jarduera ekonomikoak ikasten dira; eta hirugarren multzoan, munduko antolamendu politikoa aztertzen da.

a) Gaiaren araberako **gai multzo** bakoitzak honako atal hauek ditu:

- *Ikasleak motibatzeke orrialde bikoitza*. Bertan, gai multzoa osatzen duten edukien egitura azaltzen da irudi argigarri eta guzti.

b) **Unitate didaktikoek** atal hauek dituzte:

- *Ikasleak motibatzeke orrialde bikoitza*. Ezkerreko orrialdean “Unitate honetan hauxe ikasiko duzu:” izeneko tala du. Unitate bakoitzean ageri diren edukien aurkibidea azaltzen da, eta horrekin batera, azterturiko edukiekin zerikusia duen irudi bat. Eskuineko orrialdeak testu motibatzailea agertzen du. Unitatean ageriko diren oinarrizko edukien aipamena egiten du, eta ondoren, “Hasteko, ea zer dakizun...” izena duen atala ageri da, unitatean landuko diren edukien diagnosis egiteko zenbait galderarekin.
- *Testuko orrialdeak*. Orrialde hauetan, unitateko eduki nagusiak garatzen dira, eta, unitate didaktikoan landutako edukien ulermena errazteko, grafikoak, taulak, argazkiak eta testu osagarriak erabiltzen ditu. Era berean, unitatean zehar egindako galderak eta testuan aipatutako kontzeptu nagusien azalpenak ere jasotzen ditu.
- *Jardueren orrialde bikoitza*. Garatu zure gaitasunak. Bi orrialdeetan zenbait gaitasun garatzeko eta unitateko edukiak lantzeko galderak egiten dira: sintesi, erlazio, aplikazio, sakontze... tankerakoak. Jarduerekin batera, argazkiak eta testu osagarriak sartzen dira, iruzkinak egiteko; honako argazkiak eta testuak unitate didaktikoan garatu diren edukien arteko sintesi gaitasuna hobetzen eta edukien arteko elkarreragina hobeto ulertzen lagunduko digute.
- *Azken orrialde bikoitza*. Ezkerreko orrialdean, prozedurak lantzeko, “Garatu lan teknikak” izeneko atala sartzen da. Prozedura horiek izaera geografikoa edo historikoa dituzten gaiei buruzko ikasketa eta lana errazten dituzte. Eskuineko orrialdean, “Ebaluatu zure gaitasunak” izeneko atala sartzen da. Ebaluazioan, testuak aztertuko dira, mapen eta irudien iruzkinak egingo dira,

kontzeptuak definituko dira... Azken atal horrekunitatean zehar lortu diren ezagutzakfrogatzeko balio du.

2.2. Irakaslearen materiala

Irakaslearen materiala liburu batek osatzen du. Liburu horren egitura honako hau da:

a) *Sarrera*

Sarrera Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzarako proiektu kurrikularrak osatzen du batik bat, eta proiektu horretan honako atal hauek azpimarratzen dira:

- DBHko proiektu kurrikularreko oinarriak.
- Metodologia irizpideak.
- Etapako, arloko eta zikloko helburu orokorrak, eta horien arteko elkarrekikotasuna.
- Ikasturteko edukien segida.
- Zehar lerroak eta laburpen taula.
- Ikasleen aniztasunaren trataerari buruzko planteamendua.
- Ebaluazio irizpideak.

b) *Gai multzoak*

- Helburu didaktikoak
- Kontzeptuzko edukiak
- Ebaluazio irizpideak
- Zehar lerroak

c) *Unitate didaktikoak*

- Helburu didaktikoak
- Edukiak: kontzeptuak, prozedurak eta jarrerak
- Ebaluazio irizpideak
- Unitate hauen ekarpena oinarrizko gaitasunak garatzeko
- Unitateen edukiei buruzko hausnarketa
- Egiaztatu ea zenbat dakizun
- Gainbegiratu ikasi duzuna
- Garatu zure gaitasunak
- Ebaluatu zure gaitasunak
- Unitateko iturri osagarriak
- Beste zenbait baliabide didaktiko
- Sendotu eta garatu ikasitakoa

d) *Mapa Kontzeptualak eta Hitzen glosarioa*

3. METODOLOGIA

Derrigorrezko Bigarren hezkuntzan, metodologiako irizpideen artean, honako Alberdi hauei erreparatzen zaie:

1. Oinarrizko printzipio pedagogikoetako bat orientazio konstruktibista dugu; gaur egungo hezkuntza sistema printzipio horretan oinarritzen da. Printzipio hori ikasketa adierazgarrian zehazten da batez ere. Etapa horretan, ikasketa horri bi alderdi zehatzetatik erantzuten zaio, hala nola:
 - a) Unitate didaktikoei heltzean, unitatean landuko diren edukien laburpen aurkibidea aurkezten da, sintesi eran. Hortik aurrera, unitatean landuko diren kontzeptuen garapena planteatzen da, eta, azalpenak behar bezala berenganatzen laguntzeko, zenbait galdera egiten dira. Era berean, azaldutako edukiak irudikatze eta ikasleen arreta erakartzeko, irudiak eta material grafikoa proposatzen dira. Horrela, nolabaiteko ikusmin motibatzailea sortzeaz gain, gaia lantzeko moduak unitatean azalduko diren kontzeptu, prozedura eta jarrera berriak —hitz batean, ikasketa berriak— sendotzeko aukera ematen die.
 - b) Bistakoa da ikasleentzako berriak diren ezaguera ugari dagoela unitate didaktikoan. Horregatik, ezaguera horiek pixkanaka-pixkanaka barneratzea dute helburu; izan ere, proiektu honetan gauza guztiak azaltzen saiatzen dira, ez du ezer jakintzat ematen. Gainera, orrialde guztietan, hiztegia dago, ikaslearentzat berriak edo ezezagunak izan daitezkeen hitzen esanahi eta guzti.
2. Gaur egungo hezkuntza sistemaren beste funtsezko oinarri pedagogikoetako bat ikasketen funtzionalitatea da. Horrela, ikasleek praktikan jarri behar dituzte berenganatzen dituzten ezaguerak; bestela esanda, berenganatutako ezaguerak bizitza errealean aplikatu behar dituzte edo ikasketa berrien oinarritzat erabili.

Irizpide pedagogiko hori ikasleei proposatutako ariketen bidez gauzatzen da. Ariketa horiekin guztiekin, ikasleak bereganatutako ezaguera bakoitzari buruzko ariketaren bat egitea lortu nahi da. Ikasketa berriei nolabaiteko zentzu praktikoa emateko modu bat da.

Proposatutako ariketak prestatzerakoan, batez ere ikasketen funtzionalitatea hartu da kontuan.
3. Ikasleak egiten duen aurrerapenaz jabetu behar du bere eguneroko lanean. Horretarako, arloko helburuen lorpenean aurrera egiten duen jakiteko,

autoebaluazio mekanismoak behar ditu. Horretarako, unitate didaktikoetan, *Ebaluazioa* atala gehitu da. Ikasleak mekanismo horren bidez, proposatutako helburuak behar bezala lortu dituen edo ez neurtu ahal izango du.

Planteatutako zenbait ariketa ere baliagarri izan daitezke autoebaluaziorako. Era berean, irakasleak ere erabil ditzake aniztasunaren trataerarako.

4. HELBURUAK

4.1. Etapako helburuak

Gizarte Zientziak, Geografia eta Historia ikasgaiaren helburu nagusia etapan zehar honako gaitasun hauek lortzea izango da:

1. Talde lanak egitea eta gaur egungo gizarte errealitateari buruzko eztabaidatan parte hartzea, jarrera ekintzailez, eraikitzailez, kritikoz eta tolerantetz, partaidetza horren xedea talde laneko teknikak eskuratzea eta gizartean egoki integratzea izanda. Eztabaida horietan, iritziek behar bezalako funtsa izan behar dute, eta elkarrizketa gizakien arazoei eta gizarte arazoei aurre egiteko nahitaezko bidetzat jo behar da.
2. Pertsona bakartzat eta konplexutzat ikustea ikasleak bere burua, eta bere kualitate nahiz akats pertsonalak identifikatzea, gainerako pertsonetikiko harremanean. Ikaslea euskal herritar egitearen ezaugarriez jabetzea eta ezaugarri horiek balioestea beren konplexutasun osoan; halaber, euskal herritartasuna beste talde batzuetako kidezarekin eta gizateriako kidezarekin partekatzea, gizarte bat eraikitzen laguntzeko, tolerantziatzko eta errespetuzko jarrerak hartuz.
3. Kultura aniztasunari balioa ematea, herrien eta norbanakoaren nortasun eskubidetzat hartuta; gure komunitate sozialen eta kulturalen aniztasuna aintzat hartuz, posible izango da horietan aktiboki parte hartzea, gainerako kulturekiko tolerantziatzko eta errespetuzko jarrerak izanda.
4. Irakasgaiaren edukiak nor bere erara eta sormenez adieraztea eta komunikatzea, zenbait hizkuntza erabilia datuak eta informazioak aukeratuta eta interpretatuta, eta nor bere ikasteko prozesuari buruz hausnartuta.

4.2. Ikasgai guztirako helburuak

Ikasleak honako gaitasun hauek garatzea du helburu Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzan Gizarte Zientziak, *Geografia eta Historia*, irakasteak:

1. Gertaera sozialak arautzen dituzten oinarrizko prozesuak eta mekanismoak identifikatzea, eta baita gertaera politikoaren, ekonomikoaren eta kulturalen arteko elkarreragina ere, ezagutza hori erabiliz, gaur egungo gizartean bilakaeraren eta gizarte horietako gizon-emakumeek betetzen duten zereginen kausa anitzak azaltzeko; horrela, Historiaren ikuspegi zabalagoa eta kritikoagoa lortzeko.
2. Hainbat iturritako informazioa zorrotasunez bilatzea, aukeratzea eta erlazionatzea; informazioa mota askotakoa izan daiteke: hitzezkoa, grafikoa, ikonoen, estatistiken eta kartografiaren bidez emandakoa, ingurune fisikoak eta sozialak ematen duena, eta komunikabideek eta

informaziorako eta komunikaziorako teknologiek ematen dutena.

Ikasleak behar bezala antolatuta eta ulertzeko moduan komunikatu behar ditu informazio bilaketaren emaitzak.

3. Giza gertaerak zuzentzen dituzten oinarrizko prozesuak eta mekanismoak ezagutzea, eta ezaguera hori iragana eta gizarteen antolakuntza ulertzeko erabiltzea.
4. Bereziki arloari dagokion hiztegia eskuratzea, eta zehaztasunez erabiltzea. Informazioa aukeratzea, Geografian eta Historian erabili ohi diren metodoez eta teknikez baliatuz; horrela, arazoen kausak eta ondorioak azaldu ahal izango dituzte eta iragan historikoa eta espazio geografikoa ulertuko dute.
5. Gertaera historikoak eta inguruko fenomeno geografikoak prozesu eta multzo handiagoetako zati gisa ulertzea, aztertzea eta balioestea; izan ere, horrela, munduaren baitan dauden elkarrekiko mendekotasunak eta globalizaziorako joera azalduko dira.
6. Ondarea balioestea eta errespetatzea (natura, historia, hizkuntza, kultura eta arte ondarea), eta horiek zaintzeko eta hobetzeko ardura beren gain hartzea.

4.3. Geografia eta historia ikasgaiko helburuak

1. Ingurune fisikoaren oinarrizko elementuak zenbait eskalatan identifikatzea, kokatzea eta aztertzea, elementu horien arteko elkarrekintza ulertzeko, giza taldeek espazioa eta hango baliabideak nola erabiltzen dituzten ulertzeko eta erabilera horiek eragiten dituzten ondorio ekonomiko, sozial, politiko eta ingurumenaren arlokoak balioesteko. Horren xedea izango da eguneroko bizitzako egoerei aurre egiteko modua hobetzea.
2. Europako eta munduko geografia aniztasunaren eta eremu geoeconomiko handien oinarrizko ezaugarriak identifikatzea, kokatzea eta autonomiaz aztertzea, baita Euskal Herriko ezaugarri fisikoak eta giza ezaugarriak ere. Horren guztiaren xede izango da etorkizunean behar bezala aurre egitea intereseko gizarte arazo edo giza auzi orori.
3. Euskal Herriarentzat garrantzitsuak izandako gertaera historikoen prozesuak denboran eta espazioan identifikatzea eta kokatzea; horri esker, Euskal Herria osatzen duten lurraldeen bilakaera historiko, sozial eta kulturala ikuspegi globaletik antolatu eta garatzea. Hori guztia Europako historiaren testuinguruan identifikatu eta kokatuko dute ikasleek, horietako gertaera bakoitzaren esanahi politikoa, ekonomikoa eta kulturala aintzat hartuta.
4. Gizateriaren Historiako gertaera historiko eta prozesu garrantzitsuenak identifikatzea eta denboran eta espazioan kokatzea, haren bilakaeraren

- ikuspegi globala izateko eta hura interpretatzeko; eta, hala, komunitate sozialen aniztasunaren jatorria behar bezala ulertzeko.
5. Euskal Herriko eta Euskal Herriatik kanpoko arte adierazpen garrantzitsuenak identifikatzea eta balioestea, gizadiaren arte garapenari kultura guztiek egindako ekarpenak aintzat hartzeko eta balioesteko; eta, orobat, nork bere kulturako eta beste kulturetako historia, arte, kultura eta natura ondarea balioesteko eta errespetatzeko, bere burua eta taldea aberasteko baliabidetzat hartuta.
 6. Gaur egungo gizarteek dituzten arazo larrienak eta ustez horiek eragin dituzten kausa historiko-sozialak aztertzea eta ezagutzea, haiei buruz nork bere iritzi kritikoa eta arrazoitua egiteko. Halaber, ekintza eraginkorrak sustatzea eta abiatzea, pertsonen eta giza taldeen arteko harremanak hobetzeko.
 7. Geografiaren, Historiaren eta, oro har, Gizarte Zientzien ezaugarriak ikertzeko kontzeptu tresnak, teknikak eta oinarrizko prozedurak aplikatzea, lan monografiko eta ikerketa txikiak egiteko (bakarka eta/edo taldeka), arloari dagokion hiztegia zehatz eta zorrotz erabilia.
 8. Honako kategoria hauek antolatzea eta erabiltzea: denboraren orientazioa (iragana, orainaldia, etorkizuna); kokapen erlatiboa denboraren barruan (segida, aldiberekotasuna, diakronia, sinkronia); iraupena (gertaera faktualak, koiunturazkoak, egiturazkoak, iraupen laburreko, ertaineko edo luzeko fenomenoak); denboraren neurriak (denbora unitateak, denbora eta kronologia historikoa). Horiek guztiek gizartearen bilakaera eta urteen joanean gerta daitekeena antolatzeko eta laburbiltzeko balio dute.
 9. Ikaslearen partaidetzako nahiz erreferentziazko taldeen eta erakundearen antolamendu egiturak eta ohiko funtzionamendu moduak aztertzea, gizarte demokratikoen baitan; betiere, horiek guztiek oinarritzat dituzten funtsezko balioak eta printzipioak aintzat hartuta, eta hiritarren eskubideei eta askatasunei erreparatuta. Hori eginez, gizartean parte-hartze kontzientea, arduratsua, kritikoa eta erabatekoa bultzatu nahi da; diskriminazioa eta bidegabekeria eragiten duten jarrerak eta egoerak salatuko dira, eta eskubiderik gabeko edo nahitaezko baliabide ekonomikorik gabeko herri, talde sozialekin eta pertsonekin jarrera solidarioa hartuko da.
 10. Europako erakundeak eta haien antolaketa politikoa eta administratiboa ezagutzea eta aztertzea, Europako Batasuna dela Europako herrien eta nazioen harremanetarako eta partaidetzarako esparrua ulertzeko.

5. GIZARTE ZIENTZIETAKO LEHEN MAILAKO HELBURUAK: GEOGRAFIA ETA HISTORIA

5.1. Edukien segida

Kontzeptuzko edukiak honako ardatz hauetan sailkatzen eta antolatzen dira:

- Ezaguera geografikoa eta ekonomikoa.
- Biztanleria eta urbanizatzea.
- Munduko geografia.

Prozedurak curriculumeko dekretuan proposatutako prozedurazko hiru ardatzetan daude:

- Azterketa eta ikerketa.
- Informazioaren tratamendua.
- Kausa anitzen azalpena.

Hirugarren maila honetan, gertaera geografikoen, ekonomikoen eta demografikoen deskripzioari, aplikazioari eta ebaluazioari garrantzi handia eman zaie. Dena den, eta etapa honetako ikasleen mailari egokituta, aplikazio, zabaltze, laburpen eta erlazio prozedurak ere aurkezten dira.

Proposatutako edukien segidan, eta jarrera ardatzei dagokienez, ikasleengan pizten den jakin-min zientifikotik abiatu nahi da. Hori dela eta, ikasleek ikasitako gaiak aztertu eta sakondu ditzaten ezaguera zabaltzeko ariketak planteatzen dira.

Ikasturte honetako unitate guztietako edukietan, honako balio hauek jasotzen dira: zorroztasun kritikoa, natura, kultura eta historia ondarea zaintzea eta aintzat hartzea, tolerantzia eta elkartasuna.

5.2. Edukien gai multzoak

I. gai multzoa. Jarduera ekonomikoa eta eremu geografikoa

1. unitatea: Gizarteen jarduera ekonomikoa.
2. unitatea: Nekazaritza eremua eta lehen sektoreko jarduerak.
3. unitatea: Industria eremua eta bigarren sektoreko jarduerak.
4. unitatea: Hirugarren sektoreko eremuak eta jarduerak.
5. unitatea: Iberiar penintsulako dibertsitate fisikoa eta biztanleria.
6. unitatea: Urbanizatzea eta hiriak, Iberiar penintsulan.

II. gai multzoa. Euskal Herriko ekonomia jarduerak

7. unitatea: Euskal Herriko lehen eta bigarren sektoreetako ekonomia jarduerak.
8. unitatea: Euskal Herriko hirugarren sektoreko jarduerak.

III. gai multzoa. Antolamendu politikoa

9. unitatea: Gizarteen antolamendu politikoa.
10. unitatea: Iberiar penintsulako administrazioa eta lurralde antolamendua.
11. unitatea: Munduko geografia aniztasuna.
12. unitatea: Munduko harremanak.

5.3. Unitateetako edukiak

1. UNITATEA. Gizarteen jarduera ekonomikoa

Kontzeptuak

- Prozesu ekonomikoa eta ekonomiaren osagaiak.
- Erregimen ekonomikoa.
- Agente ekonomikoak.
- Ekoizpen faktoreak.
- Geografia ekonomikoa.
- Informazioaren gizartea eta globalizazioa.
- Jarduera ekonomikoen sailkapena.
- Eskualde ekonomikoak.
- Europako, Espainiako eta Euskal Herriko ekonomiak.

Prozedurak

- Unitatean landutako kontzeptuen arteko erlazioa.
- Ekonomia eta giza garapenaren kontzeptuari buruzko testu baten azterketa.
- Kontzeptuen eskeman ikasitako elementuen arteko erlazioa.
- Jarduera ekonomikoen sailkapenaren inguruko ezagupenen laburpena.
- Ekonomiaren inguruko irudiari gaian ikasitako edukien aplikazioa.
- Euskal ekonomiari buruzko grafiko motak egitea.
- Askatasun ekonomikoari buruzko giza eskubideen aldarrikapenaren aldeko interpretazioa.

Jarrerak

- Natura baliabideak gizateriaren gaur egungo eta etorkizuneko ondarea dela kontuan hartzea.
- Gizabanakoak eta familiak agente ekonomiko garrantzizkoak direla jabetzea.
- Lana ekoizpen faktorea dela onartzea.
- Inguruaren eta ekonomiaren arteko erlazioa kontuan izatea.
- Sektore ekonomiko guztiak garrantzizkoak direla jabetzea.
- Desberdintasun ekonomikoak eta bakoitzari dagokion ingurua ulertzea.
- Jarrera kritikoa, garapenaren eta baliabideen banaketa desberdinaren aurrean.
- Jarduera ekonomikoak ingurumenean duen eraginaz jabetzea.
- Baliabideak agortu egiten direla kontuan izatea.
- Egoera ekonomikoak izan dezakeen aldatzeko izaeraren jakinmina.

2. UNITATEA. Nekazaritza eremua eta lehen sektoreko jarduerak

Kontzeptuak

- Nekazaritza eremua eta paisaia horretako eremuak.
- Nekazaritza eremuetako paisaia mota.
- Abeltzaintza eta abeltzaintza eremuko paisaia.
- Landa ingurune aldaketak.
- Arrantza eta itsasoko baliabideak.
- Baso ustiapena eta ingurumena.
- Meatzaritza eta ustiapen metodoak.
- Lehen sektoreko jarduerak eta aztarna ekologikoa.

Prozedurak

- Unitatean landutako kontzeptuen arteko erlazioa.
- Arrantzaren ustiapenaren gaindiko egunkariko testu baten azterketa.
- Kontzeptuen eskeman ikasitako elementuen arteko erlazioa.
- Nekazaritza eremuetako adierazpenaren irakurketa.
- Edukiak ezartzea, irudiak ulertzeko.
- Abeltzaintzan dauden elementuak sailkatzea eta antolatzea.
- Lehen sektoreko elementuak definitzea.

Jarrerak

- Nekazaritza eremuetako paisaia mota ugariaren izaera ulertzeko jarrera.
- Nekazal prozesuekiko harremani buruzko errespetua.
- Nekazaritza eremuetako faktoreen garrantzia kontuan izatea.
- Lehen sektoreko jardueren eta ingurumenaren arteko erlazioa kontuan izatea.
- Elikagaien eta lehengaien jatorria ulertzeko interesa.
- Sentsibilizazioa, basoen ustiapenak ekonomian duen eraginaren aurrean.
- Lehen sektoreko giza jarduerarekiko jarrera kritikoa.
- Baliabide mineralak agortzeko arriskuan daudela kontuan izatea.

3. UNITATEA. Industria eremua eta bigarren sektoreko jarduerak

Kontzeptuak

- Industria eremuaren faktore fisikoak.
- Industria eremuaren giza faktoreak.
- Industrializazioaldiak.
- Industria motak.
- Munduko industria eskualde nagusiak.
- Industrializazioaren ondorioak gizartean eta ekonomian.
- Industrializazioaren ondorioak ingurumenean.

Prozedurak

- Lehengaien sailkapena jatorriaren arabera.
- Baliabide mineralak, petrolioa eta gas naturala ekoizten dituzten nazioak lokalizatzea, mapamundia erabiliz.
- Ohiko energiek sortzen dituzten arazoak zerrendatzea.
- Energia iturri berriztagarriei eta horien erabilpenari buruzko informazioa bilatzea.
- Industria motak deskribatzea.
- Lehengo eta gaur egungo industria motak aurkitzeko faktoreak alderatzea.
- Munduko industria eremu nagusiak lokalizatzea.
- Industria eremuko paisaiak interpretatzea eta aztertzea.
- Industriarekin edo energiarekin erlazionaturiko gaur egungo prentsako idazkiari buruzko iruzkina.

Jarrerak

- Munduko ekonomiak industriak duen garrantzia balioestea.
- Industria prozesuaren elementuak ezagutzeko interesa.
- Ingurumena zaintzearen aldeko interesa eta energia iturri berriztagarriak erabiltzeko jarrera.
- Energia berriztaezinei eta beren gaitasun kutsatzaileei buruzko jarrera kritikoa.
- Industriak ingurumenean duen eragina baztertzeko neurrien aldeko balioespena.
- Beharrezko premien araberako kontsumoaren eta ekoizpenaren aldeko jarrera.
- Gaur egungo munduan gertaeren eta egintzen aldeko jarrera hausnartzailea.

4. UNITATEA. Hirugarren sektoreko eremuak eta jarduerak

Kontzeptuak

- Hirugarren sektorearen bilakaera: zerbitzuak herrialde garatuetan eta garatze bidean direnetan.
- Hirugarren sektoreko jarduera motak: zerbitzu publikoak eta pribatuak.
- Merkataritzaren ezaugarriak: barne merkataritza eta kanpo merkataritza.
- Turismo motak: turismoaren industria eta ondorioak.
- Garraioa: trenbidea, errepide bidezko garraioa, ibaiko eta itsasoko garraioa, aireko garraioa, beste garraio motak.
- Hirugarren sektoreko beste jarduera batzuk: osasunaren alorra, hezkuntza, Estatuko administrazioa eta finantza zerbitzuak.
- Komunikazio sareak: sare informatikoak eta telekomunikazioak.
- Hirugarren sektoreko jardueren ondorioak: ekonomian, gizartean eta ingurumenean eragiten dituztenak.

Prozedurak

- Hirugarren sektoreko jarduerak zerrendatzea.
- Zerbitzu publikoak eta pribatuak deskribatzea.
- Unitatean landu diren kontzeptu nagusiak definitzea.
- Grafikoetatik, argazkietatik, mapetatik eta testuetatik lorturiko informazioa aztertzea eta interpretatzea.
- Barne merkataritza eta kanpo merkataritza alderatzea.

- Turismo mota nagusien eta ondorioen erlazioa egitea.
- Espainiako turismoa aztertzea eta ikertzea.
- Teknologia berrien eraginari buruz hausnartzea.

Jarrerak

- Munduko ekonomian hirugarren sektoreak duen garrantzia balioestea.
- Ongizate gizartearen garrantzia balioestea, lehen giza premien eta bigarren mailako premien arteko aldeari buruz hausnartuz.
- Mundu mailan ekonomiaren eta gizartearen garapen maila desberdinak daudela jabetzea.
- Garatze bidean dauden herrialdeetan bizi kalitatea hobetzeko neurriak hartu behar direla sentitzea.
- Kontsumoaren aldeko jarrera hausnartzailea, beharrezko premien arabera ekoiztuz eta kontsumituz.
- Merkataritzaren bilakaera denboran zehar ezagutzeko interesa.
- Teknologia berriek eskaintzen dizkiguten abantailak ezagutzeko jakin-mina.
- Gaur egungo gizartean komunikabideek duten indarrak jabetzea.
- Garraiobide moten erabilerari eta osagarritasunari buruzko kontzientzia izatea.
- Jarrera kritikoa, hirugarren sektoreko jarduerak ingurumenean duten eraginaren aurrean.

5. UNITATEA. Iberiar penintsulako dibertsitate fisikoa eta biztanleria

Kontzeptuak

- Iberiar penintsularen kokalekua eta ezaugarriak.
- Penintsulako erliebearen ezaugarriak.
- Penintsularen unitate litologikoak.
- Euskal Herriko erliebearen unitate nagusiak.
- Iberiar penintsulako eskualde naturalak.
- Penintsulako ingurumen arazoak.
- Migrazio mugimenduak.
- Penintsulako biztanleriaren banaketa.

Prozedurak

- Erliebearen unitateak alderatzea.
- Eskualde natural bakoitzaren ezaugarriak deskribatzea.
- Eremu geografiko desberdinei buruzko azterketa alderatua.

- Gaian ikasitakoa erabiltzea, testuen eta argazkien iruzkinak eginez.
- Mapak ulertzea eta interpretatzea, biztanleriari buruzko aldagaiak emanaz.
- Hainbat iturritatik informazioa bilatzea (albisteetatik, esaterako), migrazioak aztertzeke.

Jarrerak

- Espainiaren eta Euskal Herriaren ezaugarriak ezagutzeko interesa.
- Jarrera kritikoa, eskualde naturalek dituzten ingurumen arazoen aurrean.
- Ingurumena errespetatzeko interesa eta parte hartze aktiboa ingurumen arazoak murrizteko ahaleaginean.
- Iberiar penintsulan dagoen aniztasunari buruzko jakin-mina eta balioespena.
- Mugimendu migratzaileak sortzen dituzten zergatiak ulertzeko interesa.
- Baztertutako baldintzetan bizi diren etorkinekiko elkartasuna, aniztasun etnikoa, erlijiosoa eta kulturala positiboki balioetsiz.
- Gizonezkoen eta emakumezkoen berdintasunaren aldeko defentsa; baita etnien eta kulturen artekoa ere.
- Biztanleria zahartzen ari dela eta horrek ondorioak izango dituela ezagutzeko interesa.

6. UNITATEA. Urbanizatzea eta hiriak, Iberiar penintsulan

Kontzeptuak

- Urbanizatze motak.
- Urbanizatze prozesuaren bilakaera.
- Industria aurreko hiriak, industria hiriak eta gaur egungo hiriak.
- Euskal Herriko eta Espainiako hirien hierarkia eta garapenaren ardatz nagusiak.
- Espainiako hirien arazoak: ingurumen arazoak, hirigintza arazoak eta gizarte arazoak.
- Herrigune historikoen hondamena.

Prozedurak

- Termino eta kontzeptu geografikoak eta historikoak definitzea.
- Probintziako hiriburuaren garapen historikoari buruzko ikerketa.
- Espainian ematen den hiri hierarkiaren eredia deskribatzea.
- Espainiako hirien hierarkiaren araberako sailkapena.
- Hirietan dauden arazoen ikerketa.
- Herrigune historikoak berreskuratzeko neurriak balioestea.
- Hiriko bizimoduari buruzko egunkariko testu baten iruzkina.
- Probintziako biztanleei buruzko ikerketa lan bat egitea.
- Koropleta mapa bat egitea.

Jarrerak

- Urbanizatzeko prozesua ezagutzeko jakin-mina.
- Hirigune edo nekazal gune gutxietsiekiko laguntza eta elkartasuna.
- Hiriguneak inguruan duen eragina onartzeko eta ulertzeko interesa.
- Sentsibilizazioa eta jarrera kritikoa, hiriek dituzten arazoen aurrean: gizarteko desberdintasunen aurrean, kutsadura, marjinazioa... aurrean eta batez ere ingurumena zaintzeari buruzkoen aurrean.
- Tolerantzia eta errespetua pertsonen arteko harremanetan.
- Pertsonen arteko desberdintasunak onartzeko jarrera positiboa, baita gure gizarteko giza taldeen artekoak edota beste gizarteen edo kulturen artekoak.
- Pertsonen eta gizarteen arteko gatazkak eta iritzi desberdinak konpontzeko elkarrizketa ezinbestekoa dela onartzea.

7. UNITATEA. Euskal Herriko lehen eta bigarren sektoreetako ekonomia jarduerak

Kontzeptuak

- Euskal Herriko paisaiaren faktoreak.
- Euskal ekonomia eta horren araberako paisaiak.
- Antzinako ekonomia jarduerak Euskal Herrian eta horien bilakaera.
- Euskal ekonomia Europar Batasunean.
- Lehen eta bigarren sektoreak, gaur egun.

- Euskal Herriko lehen eta bigarren sektoreen aurrera begirako ikuspegia.
- Kooperatibismoaren bilakaera eta printzipioak.

Prozedurak

- Unitatean landutako kontzeptuen arteko erlazioa.
- Euskal industriaren egiturari buruzko egunkariko testu historiko baten azterketa.
- Kontzeptuen mapan ikasitako elementuen arteko erlazioak ezartzea.
- Lehen eta bigarren sektoreko elementuak deskribatzea.
- Edukiak aplikatzea, irudiak ulertzeko.
- Nekazaritzako elementuen sailkapena eta antolaketa.
- Kooperatibismoari buruzko informazioa bilatzea eta aztertzea.

Jarrerak

- Nekazaritza jarduera gutxietsita dagoela jakin arren, horren garrantzia balioestea.
- Enpresa antolaketa motei buruzko errespetuzko jarrera.
- Euskal paisaiaren eta egitura ekonomikoaren izaera anitza ulertzeko jarrera.
- Lehen sektoreko jardueren eta ingurumenaren arteko erlazioa zaintzeko interesa.
- Jardueren eta ekonomia sektoreen jatorria ezagutzeko interesa.
- Sentsibilizazioa, Europar Batasuneko jardueren eraginaren aurrean.
- Ekonomiaren bilakaera dela-eta, jarrera kritikoa, norabide bakarreko ikuspegiaren aurrean.
- Berrikuntzaren garrantzia ulertzeko jarrera.

8. UNITATEA. Euskal Herriko hirugarren sektoreko jarduerak

Kontzeptuak

- Euskal Herriko zerbitzuen sektorea.
- Euskal Herriko zerbitzuen sektorearen egitura.
- Hirugarren sektoreko jardueren garapena.
- Hirugarren sektoreko jarduerak euskal lurraldearen antolamenduan.
- Euskal Herriko garraioak eta komunikazioak.
- Arku Atlantikoa.
- Parte hartzea estatuz gaindiko egituretan.

Prozedurak

- Unitatean landutako kontzeptuen arteko erlazioa.
- Zerbitzuen sektoreei buruzko egunkarietako testu kritikoen azterketa.
- Kontzeptuen mapan ikasitako elementuen arteko erlazioak ezartzea.
- Hirugarren sektoreko elementuak definitzea.
- Edukiak aplikatzea, material osagarriak ulertzeko.
- Hirugarren sektoreko eta azpisektoreetako elementuak sistematizatzea.
- Europako erakundeei buruzko informazioa aztertzea.

Jarrerak

- Hirugarren sektoreko jardueren eta beste ekonomiaren arteko erlazioak ezartzeko interesa.
- Besteei laguntzeko helburua duten erakundeak ezagutzeko jakin-mina.
- Jarrera kritikoa, ekonomia sektoreen antolamenduaren aurrean.
- Jardueren eta sektore ekonomikoen jatorria ezagutzeko interesa.
- Hirugarren sektoreko jarduerak burutzeko inguruak duen garrantzia ulertzeko interesa.
- Garraioen eta errepide sareen egoera ezagutzeko interesa.
- Zerbitzuen sektorean ematen den ekonomia egituraren izaera ezagutzeko interesa.
- Sentsibilizazioa, Europa mailako erakundeak sortzearen aurrean.
- Elkarlana eta dirulaguntzak jasotzea garrantzizkoa dela ulertzeko jarrera.

9. UNITATEA. Gizarteen antolamendu politikoa

Kontzeptuak

- Estatuaren kontzeptua.
- Gizarteen antolamendu politikoa.
- Sistema politikoak.
- Espainiaren antolamendu politikoa.
- Estatuz gaindiko erakundeak.
- Nazio Batuen Erakundea.

- Munduko mapa politikoa.
- Kontinente bakoitzaren ezaugarriak: politikoak, giza mailakoak, ekonomikoa eta kulturalak.
- Europar Batasuna.
- Espainiako mapa politikoa.
- Euskal Herriko mapa politikoa.

Prozedurak

- Hitz historiko geografikoak definitzea.
- Zenbait herrialderen hiriburuak munduko mapa politikoan aurkitzea.
- Estatuko erakundeen arteko hierarkiak ezartzea.
- Erregimen ez demokratikoen ezaugarriak aztertzea.
- NBEaren eta Europar Batasunaren arteko azterketa alderatua egitea.
- Euskal Herriko lurraldeen antolamendu politiko-administratiboari buruzko gaia lantzea.
- Europar Batasunean sartzen joan diren herrialdeen prozesuari behatzea, horretarako mapak erabiliz.

Jarrerak

- Jarrera hausnartzailea, Estatuaren antolamendu moten aurrean.
- Erregimen ez demokratikoetan bizi diren pertsonenganako elkartasuna.
- Balio demokratikoen defentsa, gizakiaren garapenerako eredu politiko nagusia baitira.
- Balioespen positiboa, lanaren eta erakundearen ekimenaren aurrean (GKE eta NBE, esaterako), gutxietsitako pertsonen bizi maila hobetzeko.
- Zorroztasuna eta objektibotasuna, Europar Batasunaren eraberritzeko jarreraren aurrean.
- Munduko, Europako, Espainiako eta Euskal Herriko kulturekiko eta erlijioekiko errespetua.
- Egoera ekonomiko urrian bizi diren pertsonenganako elkartasuna.
- Jarrera kritikoa, helburu politikoak eta giza mailakoak lortzeko bortizkeria erabiltzearen aurrean.
- Euskal Herriko eta Espainiako mapa politikoa ezagutzeko interesa.
- Balioespen kritikoa, globalizazioaren aurrean.

10. UNITATEA. Iberiar penintsulako administrazioa eta lurralde antolamendua

Kontzeptuak

- Iberiar penintsulako administrazio antolamendua liberalismora arte.
- Lurralde antolamendua XIX. mendetik 1978 arte.
- Autonomien estatua eta 1978ko Konstituzioa.
- Autonomien antolamendua.
- Estatuaren lurralde antolamendua.
- Lurralde desorekak. Desorekak murrizteko politikak: konpentsazio funtsak, egitura funtsak eta kohesio funtsak.
- Autonomia erkidegoen ezaugarri administratiboak.
- Herrien kultur aniztasuna. Espainiako hizkuntzak.
- Ondare historiko espainiarra.

Prozedurak

- Hitz eta kontzeptu geografikoak eta historikoak definitzea.
- Penintsulako lurraldearen ezaugarri administratiboak deskribatzea aro historiko bakoitzean.
- Mapak erabiltzea, informazio iturri historiko eta geografiko gisa.
- Penintsulako lurraldea hiru mailatan antolatzen dela azaltzea.
- Desoreka demografikoen eta ongizatearen indizea aztertzea.
- Norbera bizi den erkidegoari buruzko lana egitea.

Jarrerak

- Errespetua, autonomia erkidego bakoitzaren ezaugarrien aurrean.
- Balioespena eta errespetua autonomia erkidegoen arteko aniztasunaren aurrean, kultur aberastasunaren iturri gisa.
- Beste zenbait eremu eta kultura ezagutzeko interesa.
- Jarrera kritikoa Iberiar penintsulako lurralde batzuei buruz dauden estereotipoen aurrean.
- Beste autonomia erkidegoetako biztanleenganako tolerantzia eta errespetua.
- Beste zenbait geografia eremu ezagutzeko interesa.
- Elkartasunezko eta tolerantziazko pentsamoldea garatzeko interesa.
- Espainiako ondare historikoa mantentzeko sentsibilitatea.

11. UNITATEA. Munduko geografia aniztasuna

Kontzeptuak

- Munduko geografia aniztasuna.
- Asia.
- Amerika.
- Afrika.
- Ozeania.
- Europa.
- Europar Batasuna.

Prozedurak

- Erlikearen elementuei buruzko informazio laburpena.
- Saharaz hegoaldeko Afrika ezagutzeko sakontze jarduerak egitea.
- Gaian azalduko kontzeptuak definitzea.
- Gaian ikasitakoa aplikatzea testuetan eta argazkietan.
- Europar Batasunari buruzko kontzeptuak erlazionatzea.

Jarrerak

- Munduan ematen diren desberdintasunak kontuan izatea.
- Asiako herrialde gehienek kokapena ulertzeko interesa.
- Ipar Amerikako herrialdeen indar ekonomikoa aintzat izatea.
- Iberoamerikako egoera ekonomikoa eta soziala balioestea.
- Afrikan dagoen txirotasunaren inguruko jarrera hausnartzailea.
- Ozeaniako biztanleria eta herrialdeak ezagutzeko jakin-mina.
- Europako herrialdeen arteko berdintasunak eta desberdintasunak ezagutzeko interesa.
- Europar Batasuneko nazioz gaindiko erakundeak ezagutzeko interesa.

12. UNITATEA. Munduko harremanak

Kontzeptuak

- Munduko orden berria.
- Mundu globalizatua.
- Munduko eremu geopolitiko nagusiak.
- Herrialde garatuak eta garatze bidean direnak.
- Gaur egungo gatazkak.
- XXI. mendeko erronkak.

Prozedurak

- Sistema politikoak eta ezaugarriak erlazionatzea.
- Gaian ikasitako definizioak osatzea.
- Garapenaren adierazle nagusiak laburbiltzea.
- Unitateko kontzeptu nagusiak definitzea.
- GKEen eta merkataritza justuaren aldeko mugimenduen informazioa sakontzea.
- Ikasitako ezagutzak aplikatzea irudiak eta testuak aztertzean.

Jarrerak

- Indar politiko globalak ulertzeko interesa.
- Mugimendu globalizatzailea eta globalizazioaren arteko mugimenduak balioestea.
- Munduko eremu geopolitikoak ikertzeko interesa.
- Herrialde garatuen eta garatze bidean dauden herrialdeen arteko desberdintasunak kontuan izatea.
- Munduko gatazken, horien jatorrien eta ondorioen aurrean jarrera kritikoa kontuan izatea.
- Sentsibilizazioa, XXI. mendeko erronken aurrean.

6. ZEHAR LERROAK

Zehar lerroak ez dira espresuki aipatzen Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzako curriculumean, baina gizabanakoaren heziketa osorako garrantzitsua denez, eta bereziki, *Geografia eta Historia* ikasgairako, aurreko hezkuntza etapetan eman zaion adinako garrantzia eskaintzera bultzatu gaitu.

Zehar lerroen helburua ikasleek gizartean modu aktiboan eta kritikoa sartzeko ezinbestekoak dituzten gaitasunak garatzen laguntzea da. Arreta berezia ematen zaie gurearen antzera demokratikoa eta pluralista den gizarteak berezko dituen ingurugiro hezkuntzari eta gizalegerako eta moralerako hezkuntzari. Jakin badakigu gai horiek ikastetxeko materia eta ariketa guztietan barneratuta egon behar dutela, bai eta *Geografia eta Historia* bereziki egokia dela ere gai horiek garatzeko ere.

Giza eskubide eta bakerako hezkuntza

Zehar lerro horrek balore hauetan jartzen du arreta: elkartasuna, tolerantzia, aniztasunari errespetua eta elkarrizketarako gaitasuna, eta gizartearen parte-hartzea.

Bakearen kontzeptuak gerra eta gerraren kausak gaitzesteaz gain, mota guztietako indarkeriaren eta injustizia sozialaren gaitzespena ere barne hartzen ditu. Ikasleak konturarazi nahi dira gatazka ez dela gertaera negatiboa, baizik eta gizakiarekin berarekin datorren prozesua dela, eta, behar bezala bideratuz gero, sortze eta aurrerapen prozesua izan daitekeela.

Zehar lerro horrek zenbait osagai ditu: nazioarteko ulermenerako hezkuntza, giza eskubideetan heztekoa, desarmerako hezkuntza, garapenerako hezkuntza eta herrien arteko elkartasunerako hezkuntza.

Sexuen arteko aukera berdintasunerako hezkuntza

Sexuen arteko aukera berdintasunerako hezkuntzak sexu arrazoiagatiko desberdintasun eta diskriminazio jakin batzuk gaitzestea du helburu, aniztasunari zor zaion errespetuarekin eta balioespenarekin bat. Sexuen arteko aukera berdintasuna bultzatuko duten jarrerak sustatu nahi dira. Gai horrek maila teorikoan zalantzarik sortzen ez badu ere, praktikan, hutsune handiak ditu oraindik ere.

Fenomeno hori nabarmena izan da *Geografia eta Historia* arloan, ez baita emakumeek zenbait arlo ekonomikotan eta gizarte arlotan buruturiko lana ezertarako kontuan hartu, eta gainera, lan munduan jasaten duten diskriminazioa ere bistakoa da. Esparru horretan helburua bikoitza da: batetik, eremu guztietan

emakumeen benetako parte-hartzea sustatzea; eta, bestetik, erabakiak hartzerakoan, emakumeen parte-hartzea eragozten duten oztopoak gaitzestea. Sexuen berdintasunerako hezkuntzak ikasleak eguneroko bizitzan eta *Geografia eta Historia* arloan, desberdintasun egoerak eta kausa eragileak identifikatzeko eta berdintasun baloreen arabera jarduteko gai izatea proposatzen du.

Komunikazio bideen inguruko hezkuntza

Komunikazio bideen inguruko hezkuntzak ikasleengan jarduera eta irizpide autonomia garatzea du helburu, gure kulturari eta, bereziki, fenomeno geografiko, gizarte historiko eta adierazpen artistikoen esparruei dagokionez. Ikasleak konturatu behar du kontsumitzailea dela, kontsumitzaile gisa eskubideak eta betebeharrak dituela, eta kontsumo gizarteak nola funtzionatzen duen. Zehar lerro horrek komunikazio bideak behar bezala erabiltzeak duen garrantzia azpimarratu nahi du. Hori dela eta, ikasleari kontsumitzaile kritikoa izaten eta komunikazio bideak modu objektiboan erabiltzen erakusten dio. Horrela, kalitatezko informazioa eta informazio erabilgarria identifikatzen jakingo du, bai eta fenomeno geografikoak, gertaera historiko eta kulturalak eta, beraz, hiritarra bera manipulatu nahi duten informazioari igartzen ere.

Ingurugiro hezkuntza

Ingurugiroaren kontzeptu horrek errealitate fisikoa eta naturala eta gizakiaren jarduerak eta jarduera horiek ingurugiroaren gain dituzten eraginak ere barne hartzen ditu. Une honetan, gizakiaren arazo handienetariko bat ingurugiroa zaintzea eta babestea da. Alderdi hori luze eta zabal aztertzen da *Geografia eta Historia* arloko gai horretan.

Ikasleek ingurunea bere konplexutasunean ulertzea eta ingurugiroko arazoak identifikatzea eta aztertzea da zehar lerro horren helburua. Ingurugiroa balioesteko eta errespetatzeko jarrerak garatzea eta ingurugiroa zaintzen eta hobetzen parte hartzea ere lortu nahi du.

Garapenerako hezkuntza

Zehar lerro horrek berebiziko garrantzia du gure hezkuntza sistemako proiektuan; izan ere, defendatzen dugun eta lortu nahi dugun pertsona ereduaren oinarritzko ezaugarriak biltzeko aukera ematen digu. Garapenerako hezkuntzak jakinaren gainean hartutako jarrera moral eta etikoa sustatzen du, balio demokratiko, solidario eta parte-hartzaileekin bat datorren jarrera, hain zuzen ere. Balore horiek *Geografia eta Historia* arloari aplikatu dakizkioke.

Garapenerako hezkuntzak ikaslearen garapen pertsonala eta soziala sustatzea du helburu, bai eta honako jarrera hauek sustatzea ere: pertsonenganako errespetua,

diskriminatutako taldeekiko elkartasuna, bizikidetzeta eta elkarrizketa harremanak, gizarteko injustizien gaitzespena eta balioespena, eta aniztasuna balio positibo gisa; beraz, printzipio horiek fenomeno geografikoei, historikoei eta artistikoei aplikatzea.

Hori dela eta, garapenerako hezkuntza egoki bat lortzeko, helburuak honako hauek izan behar dute:

- Ikasleen artean, eta beti ere, bizi diren gizartearen baitan, euren nortasunen garapen pertsonala eta kritikoa sustatzea.
- Garapen pertsonal hori gaur egungo gizarte eta kultura egoera berrian txertatzea. Egun, kulturartekotasuna da nagusi.
- Eguneroko errealitateko bidegabekeriak, indarrean dauden gizarte arauak eta aurreiritziak aurkitzea eta kritikatzeko.
- Pertsonen, taldeen eta kulturen arteko eremuetan, bizimodu justuagoak eraikitzea.
- Errealitatea kritikoki juzgatu ahal izateko, balio printzipio orokorrak bere kasa eta arrazoiz jokatzeko lantzea.
- Pertsonalki eraikitako printzipio eta arauekin koherentea den jokabidea sustatzea.

Osasunerako hezkuntza

Osasunerako hezkuntzaren helburua ikasleek ingurune fisikoarekin, biologikoarekin eta soziokulturalarekin orekan bizitzeko duten gaitasuna ahalik eta gehien garatzea eta norbere organismoaren funtzionamendua hobetzea da. Sexu heziketa ere barne hartzen du osasunaren kontzeptu horrek. Ikasleek gizonezkoen eta emakumezkoen rola ezagutzea eta aintzat hartzea lortu nahi du, eta sexualitatea pertsonen arteko erabateko komunikazio jardueran moduan ulertzea. Alderdi biologikoei buruzko informazioa emateaz gain, bizitza sexualarekin lotutako alderdi afektiboei, emozionalei eta sozialei buruzko informazioa ere ematen du.

Bide hezkuntza da osasunerako hezkuntzaren beste alderdietako bat. Autoestimua eta norberaren gorputza zaintzea proposatzen du, norberaren eta gainerakoen istripuak prebenitzeko.

Beraz, *Geografia eta Historia* arloko gaia bereziki egokia da zehar lerroek defendatzen dituzten balioak garatzeko, sustatzeko eta nork bere egiteko.

Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzako hirugarren mailako Geografia eta Historia

Unitate didaktikoen eta zehar lerroen arteko lotura:

Unitatea	GIZA ESKUBIDE ETA BAKERAKO HEZKUNTZA	SEXUEN ARTEKO AUKERA BERDINTASUNERAKO HEZKUNTZA	KOMUNIKAZIO BIDEEN INGURUKO HEZKUNTZA	INGURUGIRO HEZKUNTZA	GARAPENERAKO HEZKUNTZA	OSASUNERAKO HEZKUNTZA
1		X		X		X
2				X	X	X
3				X	X	X
4			X	X	X	X
5	X	X	X	X	X	X
6	X	X	X	X	X	X
7		X	X	X	X	X
8			X	X	X	X
9	X	X	X	X	X	X
10	X	X	X		X	
11	X	X	X	X	X	X
12	X	X	X	X	X	

7. ANIZTASUNAREN TRATAERA

Gaur egungo hezkuntza sistemak eskola irekiaren aldeko apustua egin du, alegia, ikasle guztiei heziketa eta hezkuntza aukera berdinak ematen dizkien eskola, ikasleen gizarte maila, sexua, arraza, baliabide ekonomikoak eta bestelako ezaugarriak kontuan hartzen ez dituen.

Eskola irekiaren printzipioa aniztasunaren trataera berezituarekin osatu behar da. Eskolak hainbat gaitasun, interes eta motibazio duten ikasle talde guztiz heterogeneoaren heziketa beharrei erantzun behar die. Ikasleen arteko desberdintasunak handiagoak dira garapen ebolutiboan aurrera egin ahala. Baina Derrigorrezko Bigarren Hezkuntzan garrantzitsua izango da ikasleen aniztasunaren trataera kontuan hartzea.

Aniztasun hori jarraian aztertuko ditugun hainbat esparrutan ematen da aditzera; esparru horiek *Geografia eta Historia* gaiarekin erlazionatuta eta lotuta daude:

- a) *Ikasteko gaitasuna.* Gizakiak hezkuntzaren eraginez *Geografia eta Historia* arloarekin lotutako ikasketak errepikatzeko duen gaitasuna. Ikasteko gaitasuna ez da berezkoa, estatikoa eta hezkuntzaren inolako eraginik ez duen gaitasun intelektuala, baizik eta ikasleak fenomeno geografiko, historiko eta artistikoei buruz jakintza batzuk bereganatzeko duen asmo moduan ulertu behar da.
- b) *Ikasteko motibazioa.* Ikasteko gaitasuna baldintzatzen duen prozesua da. Hori dela eta, jarduera hezitzaileak behin eta berriz azpimarratu behar du honako alderdi hau: ikaslea *Geografia eta Historia* gaiarekin lotutako ikasketa jakin batzuk egitera bultzatu behar dela. Motibazioa zenbait faktoreen menpe dago: batetik, ikasleak izandako arrakastak eta porrotak daude; eta, bestetik, egindako ikasketek duten garrantzia eta funtzionalitatea. Hau da, ikaslearentzat zentzua eta balio praktikoa duten ikasketak eta *Geografia eta Historia* arloarekin lotutako etorkizuneko ikasketa berrien oinarritzat balio dutenak.
- c) *Interes pertsonalak.* Fenomeno geografikoen oinarritzko nozioak ikasteko, motibazioa baldintzatzen dute. Etapa honetan, etorkizun akademikoarekin eta profesionalarekin lotura dute.
- d) *Ikasketa estiloak.* Pertsonak zenbait ikasketa estilo garatzen dituzte, eta honako alderdiei buruzko desberdintasunak adierazten:

- Pentsamendu motak: gogoetatsua (atazak aztertzeko behar adina denbora hartzen du) edo oldarkorra; analitikoak (ataza ikuspegi zabal eta orokorretik lantzen du eta, ondoren, xehetasunak hartzen ditu kontuan) edo sintetikoa (berezitasunetik orokortasunera).
- Lehentasunezko modalitate sentsoriala.
- Atazari jartzen zaion arreta maila.
- Laguntza mota egokiena.
- Taldekatzeko lehentasunak.

e) *Zenbait ikasleren zailtasunak*. Ikasleek zenbait arazorekin lotutako hezkuntza beharrak izan ditzakete, esaterako, psikomotrizitate arazoekin, arazo sentsorialekin, garapenean atzerapenak dituztenekin lotutako beharrak, etab. Hezkuntza behar puntualak edo aldi baterakoak ere izan daitezke, egoera zail bati aurre egin beharrak edo gai zehatz bat ikasteko arazoak —adibidez, *Geografia eta Historia* ikasteko arazoak— eragindakoak, hain zuzen ere.

Ikasle horiek beren hezkuntza beharrei erantzuteko, laguntza pedagogiko berezia beharko dute.

Ikasleen aniztasunaren trataera lantzeko, zenbait bide aipatuko ditugu eta, ondoren, *Geografia eta Historia* arloari aplikatuko dizkiogu. Hezkuntza ikasle bakoitzaren errealitatera egokitzen saiatzen dira bide horien bidez.

7.1. Curriculum

Curriculum bera da aniztasunaren trataerarako lehen tresna. DBHko eta *Geografia eta Historia* arloko curriculum irekia eta malgua da; zehaztapen maila ugari ditu, eta horrek aukera ematen du curriculum ikastetxe bakoitzeko ikasleengana hurbiltzeko.

Hezkuntza administrazioak derrigorrez bete beharreko zehaztapen maila bat ezartzen du; bertan, etapa eta gai bakoitzeko helburu orokorrak, eduki multzo nagusiak eta ebaluazio irizpideak zehazten dira. Helburu, eduki eta ebaluazio irizpide horiek ikastetxeko eta haren inguruko ezaugarrietara egokitzen dira etapako proiektu kurrikularrean. Gainera, irakasleek curriculumeko elementu horiek taldeko/gelako beharretara egokitzen dituzte gelako programazioen bidez.

7.2. Zenbait metodologia

Ez dago «metodo» nagusirik. Metodo bat ez da bestea baino hobea edo txarragoa termino absolutuei dagokienez, baizik eta metodo horiek ematen duten laguntza ikasleek une bakoitzean dituzten beharrei erantzuten dieten balioetsi behar da. Beraz, eta curriculumak ezarritako hipotesi psikopedagogikoetatik ateratako printzipio orokorretatik abiatuz, irakasleek metodologia ugari erabil ditzakete ikasleen beharrei erantzuteko, eta, horrela, gelako aniztasunari erantzuteko *Geografia eta Historia* lantzerakoan, hain zuzen.

Irakasleek dute gelan egindako ariketen ardura. Irakaslearen egitekoa erraztu nahian, proiektuan, Geografia eta Historia arloko unitate didaktikoetan, ariketa multzo bat diseinatu eta sartu dugu. Honako ezaugarri hauek dituzten ariketak diseinatzen saiatu gara:

- Adierazgarriak: ikasleak *Geografia eta Historia* arloan alde zurreretik dituen ezaguerak kontuan hartuz, eduki berriak jada ezagutzen dituenekin lotzen lagunduko duten ariketak.
- Funtzionalak: eduki historikoak ikaslearen eguneroko bizitzan aplikatzen laguntzen dute, eta gauza berrien ikasketa errazteko elementuak ematen dituzte.
- Distantzia ezin hobea: hau da, ez daitezela errazegiak ez zailegiak izan, ez dezatela motibazioa galaraz eta ez daitezela ikasleek *Geografia eta Historia* arloari buruz duten ezagutza eskemen baitan sar.
- Ikasleen arteko eta ikasleen eta irakasleen arteko elkarreragina errazten dutenak: taldeko dinamikaren tekniketara oinarritutako fenomeno geografikoekin zerikusia duten ariketak diseinatu dira. Ariketa horiek ikuspegi trukea, besteen ideiekiko errespetua eta zereginen banaketa bultzatzen dute; azken batean, ikaslea jarrera kritiko eta parte hartzailearekin gizarteratzeko prestatzen dute.
- Ebaluagarriak: egindakoa hausnartzeko eta *Geografia eta Historia* arloan egindako aurrerakuntzak aztertzei aukera ematen dute. Ikasleak ikasketa prozesuan egindako aurrerapenaren berri izango du, zein akats egin dituen jakingo du, eta horiek zuzentzeko aukera ere izango du.

— Mota askotakoak eta bereziak. Gelako ikasleen behar ugariei erantzuteko balio duten ariketak. Proiektu honetan, *Geografia eta Historia* arloari aplikatutako hiru ariketa mota aipa ditzakegu, hala nola:

- Ikasle gehienek egin ditzaketenak.
- Batez ere zailtasunak dituzten ikasleei zuzendutako ariketa errazak.
- Ikasleei beren ezaguera geografikoetan, historikoetan eta artistikoetan sakontzeko aukera ematen dieten ariketak.

Gainera, irakaslearen liburuan, edukiak zabaltzeko materiala eta zabaltze edo sakontze ariketa berriak jartzeko bestelako baliabideak ere jasotzen dira; bereziki, egokiak izango dira material aurreratuago doazen edo material interes berezia duten ikasleentzat.

7.3. Talde malguak

Taldeak/gelak lan talde malguetan antolatzeak aukera ematen die ikasleei, mailaren, interesen eta beste zenbait irizpideren arabera, aldi berean zeregin bat baino gehiago egiteko. Eduki historiko berdinak sakontasun maila desberdinekin landu daitezke, sendotze, laguntza, sakontze eta zabaltze ariketen bidez.

7.4. Curriculum egokitzapenak

Irakaskuntzaren indibidualizazio eta pertsonalizazio printzipioaren adierazpen nagusia Geografia eta Historiako materiari egindako curriculum egokitzapenak dira. Egokitzapen horien helburua hezkuntza behar bereziak dituzten ikasleei heziketa egokia ematea da. Bi talde nagusitan sailka ditzakegu curriculum egokitzapenak:

- Curriculumaren sarrera egokitzapenak.
- Curriculumeko oinarrizko elementuen egokitzapenak. Geografia eta Historia gaiaren helburuak, edukia, metodologia eta ebaluazioa ikasleen ezaugarri zehatzetara egokitzen dituzte.

Eta hau derrigorrezkoa izateak ezinbesteko bihurtzen du egokitzapen kurrikularren neurria heziketa behar bereziak —entzumenezko, ikusizko eta buruko zailtasun arin iraunkorrek nahiz arazo motorrek eragindakoak— dituzten ikasleentzat.

8. EBALUAZIO IRIZPIDEAK

8.1. Arloko ebaluazio irizpide komunak

1. Iturri ugarietz baliatuz —baina, era berean, iturri bakunez eta gero eta konplexuagoak diren iturriez, nahiz eta beti eredu batzuei jarraitu—, historiako eta geografiako gaiet buruzko informazioa lortzea eta erabiltzea. Gizarteko gertaerak azaltzeko, informazioak lotzea, balioestea eta bateratzea. Oharrak idazteko, iturri idatziak kontsultatzeko, eta, informazioen teknologiek emandako aukerez baliatuz, datu base bakunetan sartzeko autonomia izatea.
2. Burututako lana eta erabilitako informazioa islatzen duten historiako eta geografiako gaiet buruzko laburpenak egitea koadernoan. Arloko gaiari buruzko lan errazak eta ahozko aurkezpenak bakarka edo taldean egitea, dagokion hiztegiak eta formazko zuzenketa egokietz baliatuz.
3. Espainiako eta Euskal Herriko bilakaera historikoaren eta antolakuntza geografikoaren oinarriko alderdi komunak eta ugariak ezaugarritzea, desberdintzea eta balioestea.

8.2. Geografiako ebaluazio irizpideak etapa osorako

1. Zehatz-mehatz eta zorrotasunez interpretatzea ezaugarri eta eskala desberdineko proiektzio kartografikoak. Koordinatuak erabilia, mapetan tokiak edo espazioak kokatzea; legenda eta ikurren bidez irudikatutako espazioet buruzko informazioa lortzea, eta ondorioak ahoz edo idatziz jakinaraztea.
2. Zenbait eremutako ingurune fisikoa osatzen duten oinarriko elementuak mapan kokatzea, Euskal Herriko abiapuntu dela (ozeanoak eta itsasoak, kontinenteak, erliebe-unitateak eta ibaiak), eta leku horietako ezaugarri nagusiak aztertzea.

8.3. Geografia eta Historia ikasgaiko ebaluazio irizpideak

1. Gizarteen eta eremu geografikoen antolamenduaren artean sortzen diren elkarrekintzak azaltzea.
2. Baliabide natural nagusiak eta munduan nola banatuta dauden ezagutzea.
3. Lehen eta Bigarren sektoreko jarduerak direla-eta Iberiar penintsulako eta Euskal Herriko eremu geografikoaren aldaketak antzematea eta deskribatzea. Ingurumenean izan daitezkeen ondorioak balioestea, ingurumena zaintzearen aldeko planteamenduak ezagutzea eta horientatik interesa eta errespetua erakustea.
4. Nekazaritzako jarduerak, industriakoak eta zerbitzuen sektoreko jarduerak nagusien ezaugarriak aztertzea. Nekazaritza eremuko paisaia motak, industria eremua, industria eremuko aniztasuna eta banaketa. Garraiobide eta komunikabide sareak eta truke fluxuak aurkitzea. Turismoaren garrantzi ekonomikoa ezagutzea.
5. Hirugarren sektorearen garapenean ageri diren eraldaketa sozio-ekonomikoak ulertzea.

6. Landa eta hiri inguruko populatzeak desberdintzea eta Iberiar penintsulako eremu geografikoetan izan ditzakeen garrantzia ulertzea. Hiri eremuaren ezaugarriak ezagutzea eta munduko hiri eremu nagusiak lokalizatzea.
7. Hiriaren egitura eta hirien arteko hierarkia azaltzea. Hiriak lurraldea nola eraldatzen duten ezagutzea. Hiriko bizimoduaren abantailak eta desabantailak balioestea.
8. Europar Batasunaren eraldaketa gertatu ondoren, gizarteak izan dituen aldaketak aztertzea.
9. Globalizazioak sortu dituen eraldaketa ekonomikoak eta giza eraldaketak ezagutzea eta globalizazioaren alde edo aurka dauden taldeen ideologiekiko interesa izatea.
10. Iberiar penintsulako lurraldeen eta administrazioaren antolamenduan eta bilakaeran unerik garrantzizkoenak bereiztea.
11. XXI. mendeko erronkei aurre egiteko mundu mailako harremanen garrantzia balioestea.